

Virkesbristen

Under flera år i slutet av 1970-talet och fram till i dag har svensk skogsindustri haft problem med sin virkesförsörjning. Det som inträffat kan uppdelas i två delproblem. För det första har skogsägarnas avverkningsbenägenhet successivt minskat från cirka 70 milj m³skog år 1975 till cirka 55 milj m³skog bottenåret 1979. För det andra så har leveransvirkesmarknaden varit oförmögen att lösa en marknadsgrundläggande uppgift, att genom en flexibel prisbildning samordna köp- och säljbesluten. En minskning av avverkningsbenägenheten behöver ju inte betyda virkesbrist i ekonomisk mening om virkespriserna stiger så att efterfrågan anpassas till det lägre utbudet.

Lite schematiskt kan rundvirkesmarknaden uppdelas i tre delmarknader; leveransvirkesmarknaden, där prisnivån fastställs på årsbasis genom förhandlingar mellan skogsägarna och skogsindustrin, rotpostmarknaden, där prisnivån är genomsnittligt högre än på leveransvirkesmarknaden och slutligen importerat virke, vilket är det klart dyraste sättet att anskaffa råvara.

De ovan nämnda problemen, som alltså inte beror på att skogsindustrins virkesförbrukningskapacitet är större än den årliga tillväxten i skogen, har lett till att industrier tvingats minska kapacitetsutnyttjandet till följd av "virkesbrist" i den meningen att industrin har varit villig att köpa mera virke till det rådande marknadspriset. Virkesbristen har i sin tur lett till att en växande andel av skogsindustrins råvara anskaffats genom import. År 1981 importerade Sverige netto 5 milj m³sk.

De årliga samhällsekonomiska förluster som har uppstått genom nämnda marknadsmisslyckande har uppskattats till miljardbelopp. Även om siffrorna ibland förefaller överdrivna till följd av att man oriktigt sätter likhetstecken mellan exportinkomster och samhällsekonomiska nettointäkter är det frågan om respektingivande summor.

Virkesförsörjningsproblemen uppmärksammades år 1979 av statsmakterna som då tillsatte den statliga utredningen "Skogsindustrins virkesförsörjning" med uppgift att analysera och föreslå åtgärder i syfte att öka bruttoavverkningsen med hjälp av i första hand ekonomiska incitament. (Som vanligt fanns inga representanter för fackekonomerna med i utredningsarbetet. De skogspolitiska problemen betraktas tydligen som alltför allvarliga för att handhas av ekonomer.) Redan efter två år kom slutbetänkandet (SOU 1981:81). Denna, i dessa sammanhang, anmärkningsvärt korta utredningstid har i viss mån satt sin prägel på betänkandet. De deskriptiva delarna är genomgående väljorda, medan analyserna ofta är alltför översiktliga. Ibland saknas de helt, t ex när det gäller rundvirkesmarknadens funktionssätt och betydelse för virkesförsörjningen.

De beslut som utredningen resulterat i är bl a dels föga kontroversiella ändringar av lagtexten i skogsvårdslagen, dels att medel ställts till förfogande för en utbudsmässigt tveksam avveckling av de s k § 5:3 skogarna, dvs skräpskog som utnyttjar markens produktionsförmåga ofullständigt. Dessa åtgärder torde ha ingen eller mycket begränsad positiv effekt på virkesförsörjningen på kort sikt.

Kanske är det så att man hoppas att en lägre inflationstakt med sammanhängande högre realräntor och den planerade marginalskattereformen automatiskt skall höja avverkningsbenägenheten och lösa virkesförsörjningsproblemet. Det

är förmodligen så att den låga realräntan på bankräkning i kombination med höga marginalskatter medfört att skogen använts som en sparbössa. Men att hoppas på att problemet skall "blåsa bort" är, med tanke på svensk skogsindustris stora samhällsekonomiska betydelse, klart olämpligt. Industrins vedgårdar är idag relativt välfyllda till följd av de produktionsbegränsningar som lågkonjunkturen framtvingat, men i en framtida högkonjunktur är det stor risk att virkesbristen åter gör sig påmind och åsamkar folkhushållet stora samhällsekonomiska förluster.

För att vidtaga väl underbyggda åtgärder behövs omgående ytterligare teoretisk och empirisk kunskap. Virkesförsörjningsutredningens delresultat antyder t ex att en skogsbeskattning i enlighet med de principer som tillämpas i Finland — definitiv schablonbeskattning eller s k klumpsummebeskattning — kan vara ett sätt att uppfylla utredningens huvudmålsättning, att via ekonomiska incitament höja virkesutbudet. Det främsta hindret för en sådan genomgripande ändring av skogsbeskattningen tycks vara den nuvarande bristen på underlag vad gäller data för den enskilda skogsfastigheten. Med en ökad kunskap på detta område borde de övergångsproblem som en ändring av skogsbeskattningen i någon riktning medför vara möjliga att lösa på teknisk väg.

Jag tror också att kunskaperna om rundvirkesmarknadens funktionssätt behöver förbättras. Frågor som ännu inte besvarats tillfredsställande är t ex följande: Varför låg leveransvirkespriserna relativt stilla mellan 1975—1979 trots en ibland påtaglig virkesbrist? Vad beror det på att virkesutbudet, trots kraftiga prishöjningar de senaste åren, har ökat mycket måttligt? Vad betyder det faktum att leveransvirkespriserna fastställs för ett år i taget för marknadens funktionssätt? Hur påverkar de nya sammanslutningarna på köparsidan prisnivå och virkesutbud? Svaren på dessa frågor är väsentliga — inte minst därför att en dåligt fungerande virkesmarknad är ett problem vid både ett högt och ett lågt virkesutbud. Ansvaret att besvara frågorna delar vi på forskningssidan med statsmakterna. Det är angeläget att inte slå sig till ro bara för att virkesförsörjningsutredningen lagt sitt slutbetänkande, och därför att lågkonjunkturen tillfälligt lindrar problemen.

Karl-Gustaf Löfgren